

## Inleiding

Collectief karma. Een straf van God. Overal zoeken mensen naar verklaringen voor de pandemie, desnoods in complottheorieën met een hoofdrol voor gsm-masten of Bill Gates. Een sterk verhaal met een zuivere en makkelijke zondebok is als een prachtig gedecoreerde deur naar de hel. Dit boek belooft geen poort naar de hemel te worden, maar het vertrekt wel van de feiten, hoe ongemakkelijk die ook mogen zijn. Wat speelde een rol bij de snelle verspreiding van het virus? Welke wereld ontspringt uit de pandemische puinhoop? Hoe moet het nu verder?

Toeval bestaat, maar het toeval werd hier toch een flink handje geholpen. Al vlug legden experts verbanden met menselijke beslissingen die het virus wel heel goed uitkwamen. Nu pas blijkt hoe de laatste jaren en decennia het bedje voor deze en de volgende pandemie vaak onbewust maar wel actief gespreid werd.

Qua geopolitieke gevolgen is duidelijk dat ‘het virus’ een turbo zette op politieke processen die al decennia of zelfs al eeuwen bezig waren. Niemand kan met zekerheid weten welke wereld hieruit voort zal vloeien, maar er is al heel wat geweten over de impact van de pandemie in China, de Verenigde Staten en de Europese Unie en de verschuiving in de machtsbalans tussen die grootmachten.

Ook de strijd om tijdens de diepste recessie sinds de jaren dertig van de vorige eeuw onze samenleving in een radicaal andere richting te duwen, is nog lang niet beslecht. Er zijn

machtige private spelers die vooral achter de schermen van deze crisis profiteren. Maar er zijn ook tekens dat we #Beter-NaCorona kunnen worden.

De meeste mensen willen niet terug naar ‘normaal’. Dat is goed nieuws, want de toestand van vóór de pandemie was allesbehalve ‘normaal’. Het oude ‘normaal’ was bezig om zowel mensen als de hele planeet een burn-out te bezorgen. Er was niets ‘normaal’ aan onbeperkte groei op een beperkte planeet, aan een ratrace ten behoeve van aandeelhouders en ten koste van al de rest. De afgelopen decennia zagen we al het begin van met elkaar verweven rampen die erger zijn dan COVID-19: het verdwijnen van het klimaat waarin de mensheid kan floreren, het uitsterven van diersoorten die ook ons overleven mee mogelijk maken, de groeiende conflicten om de ons nog resterende grondstoffen en de volledig uit de hand lopende ongelijkheid. ‘Het virus’ loste geen van die problemen op, integendeel, het zet heel wat van de grote uitdagingen waar we voor staan op scherp.

Kan deze crisis het beste in ons naar boven halen? Spoelde er geen golf van solidariteit door het land? We zagen zeker iets groots gebeuren: bij hoge nood zijn radicale beslissingen om de mensen te beschermen plots wél mogelijk. De mensheid kan collectief haar verhaal hier op aarde een verrassende plotwending geven. Wie in december 2019 zei dat de wereldwijde CO<sub>2</sub>-uitstoot in april 2020 zo’n 25% lager zou liggen dan in april 2019, die riskeerde door mensen in witte jassen naar een gesloten instelling te worden begeleid. Die verminderde uitstoot was niet duurzaam en gebeurde niet op de gewenste manier, maar hij was leerrijk.

Ik schreef de laatste jaren artikels en boeken over economie, ontginning, handel, consumptie en de plaats van de mens op deze planeet. Onrecht aan de kaak stellen was een van mijn motieven. Net als in mijn vorige boek *Frontlijnen* ga ik in dit boek op zoek naar systeemfouten. Mijn motief voor dit boek is eenvoudig: de mensheid heeft nu een unieke kans om de manier waarop we omgaan met de rest van de natuurlijke wereld te veranderen en via die weg méér kansen te bieden aan alle mensen op deze planeet. Nu hebben we een bovengemiddeld goede kans om iets te doen aan de toenemende risico's. De filosoof Toby Ord van het Future of Humanity Institute in Oxford schat dat de mensheid door alles wat ze de afgelopen eeuwen deed, nog maar één kans op zes heeft om als diersoort het einde van deze eeuw te halen. Russische roulette met als inzet: homo sapiens. Het is altijd een goed moment om die kogel uit de revolver te halen, maar deze crisis biedt extreem zeldzame, unieke kansen.

Als geograaf ben ik gefascineerd door interacties die het grotere geheel helpen verklaren, door verbindingen tussen culturen, economieën en de omgeving eromheen en hoe die relaties in de tijd evolueren. Als schrijver ben ik gefascineerd door goede verhalen met stevige ankers op de juiste plekken. Het verhaal van de val van Icarus is in dit geval een goed, leerrijk verhaal. In de Griekse mythologie hadden Icarus en zijn vader Daedalus vleugels van veren en hars gemaakt om te kunnen wegvlugten van een eiland waar een heerser hen gevangen hield. Icarus had van zijn vader duidelijke instructies gekregen: niet te laag vliegen, want dan zouden de gol-

ven hem opslokken, maar ook niet te hoog vliegen, want dan zou de zon de hars smelten waarmee de veren aan de vleugels klitten. Maar de hoogmoed van Icarus leidde hem toch naar de zon, waarna hij neerstortte. Zijn beeltenis blijft overal ter wereld opduiken, als een symbool van hoogmoed vóór de val. Zo hangt hij onder meer in het oude Amsterdamse stadhuis, bij de dienst afhandeling van faillissementen. Overmoed typeert ook de mensheid van de afgelopen twee eeuwen, dat recente stukje geschiedenis waarin het geloof in oneindige groei op een eindige planeet zich ontwikkelde. Vooral de afgelopen halve eeuw, met een kapitalisme op neoliberale steroïden, zagen we een exponentiële groei van zowel economie als milieuproblemen. Aardwetenschappers noemen deze periode ‘De Grote Versnelling’. De mens vloog te dicht bij de zon. Of is het maar een welbepaald, vrij klein deel van de mensheid dat ons veel te dicht bij de zon bracht?

In tegenstelling tot de val van Icarus is de val van de mensheid niet fataal, zelfs al veroorzaakt ‘het virus’ een paar miljoenen doden. Nu we weer rechtkrabbelen en de eerste medicijnen en vaccins beschikbaar worden, is het na ‘de grote lockdown’ tijd voor ‘de grote genezing’. Na het zoeken naar een nieuwe manier om met elkaar om te gaan is ook een nieuwe balans in onze relatie met onze natuurlijke omgeving nu noodzakelijk.

Welke menselijke factoren kunnen de succesvolle verspreiding en de dodelijkheid van het SARS-CoV-2-virus helpen verklaren? In welke mate verstoren diezelfde beslissingen ook de ecologische balans waarvan ons welzijn in stijgende mate afhangt? Waar en hoe kunnen we dus twee

vliegen in één klap slaan door bepaalde zaken radicaal anders te doen? In dit boek ga ik op zoek naar antwoorden op die vragen.